

Drie deelnemers aan *Cross-Over 2015 Poznań* en tevens leden van het Wetenschappelijk Comité hebben na afloop van het congres hun indrukken beschreven. Drie verslagen zijn verschillend van aard maar vormen samen een interessant relaas over dit wetenschappelijk evenement. Terwijl Elke Brems en Suzan van Dijk voornamelijk op de verrichtingen van het congres zijn ingaan, het eerste congres in de *Cross-Over*-serie die buiten de Lage Landen is georganiseerd, bezint Yves T'Sjoen zich over de vraag of er überhaupt een internationale neerlandistiek bestaat.

Elke Brems

De conferentie vond plaats in het luxueuze congrescentrum Concordia Design in Poznań en werd georganiseerd door het Departement Nederlandse en Zuid-Afrikaanse Studies aan de Adam Mickiewicz-Universiteit in Poznań. De verzamelde neerlandici kregen van organisatoren Jerzy Koch en Pawel Zajas van bij de start de boodschap mee dat de bijeenkomst niet enkel een reeks boeiende presentaties wilde bieden, maar ook inspirerende en vruchtbare 'wandelingen'. Beide doelstellingen werden tijdens de conferentie moeiteloos gehaald.

Een belangrijke focus lag tijdens deze editie van *Cross Over* op de relatie die de Nederlandse literatuur onderhoudt met andere literaturen en culturen. Daarbij ging het zowel om de verspreiding van de Nederlandse literatuur in naar het buitenland als om de invloed die buitenlandse literatuur uitoefende op de literatuur van de Lage Landen. Zo sprak Małgorzata Dowlaszwicz over de ontvangst van de middeleeuwse *Elckerlyc* in Polen. Die moraliteit bleek bekendheid te hebben verworven via de Engelse bewerking ervan. Ook in de sessie over de vertaling en bewerking van *Max Havelaar*, geleid door Philip Vermoortel, kwam naar voren dat de Nederlandse literatuur niet rechtstreeks, maar via de bemiddeling van grote talen haar weg naar het buitenland heeft gevonden. Arie Pos sprak over de Portugese receptie van *Max Havelaar* en Lada Vukomanović en Bojana Budimir over de Servische en Kroatische echo's. Culturele bemiddelaars kwamen vaak uitgebreid in beeld, zowel in historisch onderzoek als in actuele bespiegelingen. Zo sprak Muriel Waterlot over didactische methodes om net die interculturele competenties aan te wakkeren bij studenten Nederlands door middel van vertaalworkshops. De noodzaak van een kritische blik op beeldvorming en stereotypering bleek onder meer uit twee lezingen over proza dat een beeld van 'de buitenlander' creëert. Jo Sterckx sprak over Nederlandstalige literaire non-fictie: het beeld dat daarin geschetst wordt van Midden- en Oost-Europa bleek erg stereotiep te zijn. Małgorzata Drwal las enkele Citybooks over Lublin en analyseerde daarin zowel het zelfbeeld als het beeld van de 'ander'.

Ook de lezingen van Michel De Dobbeleer en Wilken Engelbrecht keken naar beeldvorming over de grenzen heen. Waar De Dobbeleer keek naar de manier waarop Russische auteurs in Nederland ingebed worden in een lokaal en soms particulier discours dat evenveel over Nederland zegt als de Russische literatuurgeschiedenis, wees Engelbrecht op de ontstaansgeschiedenis van het concept 'Nederlandse literatuur' in Tsjechië.

Niet enkel het 'internationale' of 'transnationale' werd onderzocht en geanalyseerd in verschillende corpora en periodes. Er waren ook presentaties over hoe het 'nationale' werd gedefinieerd; Ryanne Keltjens onderzocht dat thema bij twee Nederlandse critici uit het interbellum.

Boeiend aan *Cross-Over* is steeds dat zowel oudere literatuur als actuele literatuur aan bod kunnen komen, in gemengde sessies, en dat de Nederlandse literatuur niet als het exclusieve domein van neerlandici wordt gezien: ook slavisten, romanisten en andere -isten namen het woord. Heel wat vertaalwetenschappelijke theorieën en concepten werden gebruikt, zoals in de lezingen van Katarzyna Tryczyńska en Elke Brems, en ook imagologie, genderstudies, didactiek en andere disciplines bleken vruchtbaar voor het verruimen van de neerlandistiek.

Suzan van Dijk

Als niet-neerlandica, gewend aan congressen waar de voertaal Frans of Engels is, vond ik het een bijzondere ervaring om in mijn eigen taal te communiceren met collega's uit andere Europese landen, en om te ervaren hoe goed het Nederlands als *lingua franca* wist te functioneren. De Poolse collega's waren uiteraard het talrijkst aanwezig en gaven een indrukwekkende demonstratie van beheersing van onze taal. Is het omdat het in beide gevallen gaat om "kleine" talen, of is het vreemdetalenonderwijs in Polen beter? De vergelijking met de beheersing door Nederlanders van "grote talen" zoals het Engels en Frans pakt niet per se in ons voordeel uit.

Dat er een bijzondere band bestaat tussen Polen en Nederland bleek al meteen bij binnenkomst in de congreslocatie "Concordia Design". Hier was ook een tentoonstelling van "Pools design" te zien, waar op een geheel onnadrukkelijke wijze alle toelichtingen in drie talen werden gepresenteerd: Engels, Nederlands en Pools. Later bleek dat de eigenaar van het gebouw getrouwd is met een Nederlandse, en dat hier dus geen sprake was van invloed afkomstig van Jerzy Koch. Deze had wel, mét zijn medewerkers, de bijeenkomst feilloos georganiseerd, de sprekers en de sessievoorzitters ertoe weten te brengen dat ze zich perfect aan de toegemeten tijd hielden en, vooral, een heel aangename en open sfeer weten te creëren.

De sprekers waren uitgenodigd om in te gaan op de regionale, (trans)nationale, interculturele, continentale en globale dimensies van de hedendaagse Nederlandse literatuur en van het neerlandistisch onderzoek. Dit leidde tot presentaties van zowel breed uitwaaiend, als ook meer gefocust onderzoek. Een voorbeeld van het eerste was de bijdrage van Elke Brems (Leuven), "We decided to Anglicise it a bit", die inging op de manier waarop *Kuifje* (die oorspronkelijk *Tintin* heet) over de hele wereld is vertaald: weliswaar geen literair werk *sensu stricto*, maar wel een corpus dat het voordeel heeft uitgebreide vergelijkingen mogelijk te maken tussen de verschillende vertaalstrategieën die in al deze landen werden toegepast, al naargelang de normen waar de vertalers rekening mee hadden te houden. De casus *Kuifje* gebruikte zij om duidelijk te laten zien welke vier fasen er in het onderzoek naar "vertaling als een vorm van kritische receptie" moeten worden onderscheiden, nl. achtereenvolgens: de selectie van de te vertalen tekst, de vertaling zelf, de presentatie en de receptie van de vertaling. In de 2^e fase (vertaling) kunnen belangrijke aanpassingen worden toegepast, tot en met het weglaten of veranderen van elementen uit de

plot – voor *Kuifje* is bijvoorbeeld welbekend wat er, om redenen van politieke correctheid, gebeurde met *Tintin au Congo*. Mogelijkerwijs heeft het feit dat hier ook een jeugdig publiek was beoogd nog bijgedragen tot een extra rigoureuze inzet van de norm, of zelfs tot het besluit (in fase 1) om helemaal niet te vertalen. In die zin is de *Kuifje*-casus misschien niet helemaal representatief genoeg.

In dit door Multatuli-vertaler Jerzy Koch georganiseerde congres kon uiteraard de *Max Havelaar* niet ontbreken: iets minder grootschalig vertaald dan *Kuifje*, is dit werk wel onderdeel van het *Circulation of Dutch Literature* (CODL) project. Hier was een sessie gewijd aan de receptie (tussen eind 19^e en begin 21^e eeuw) van de *Havelaar* in het Servisch, het Kroatisch en het Portugees; ook kwam de recente hertaling naar het Nederlands (door Gijsbert van Es in 2012) ter sprake.

Meer gefocust was de presentatie door Ryanne Keltjens (Groningen), “‘Waar alle waarachtige kunst haar wortel heeft: in het hart van het volk’. De rol van het nationale binnen de Nederlandse middlebrow-kritiek”. In deze bijdrage, onderdeel van het project *Dutch Middlebrow Literature*, ging zij in op Roel Houwink en Anthonie Donker, pleitbezorgers in de jaren dertig van toegankelijke literatuur voor een breed publiek. Zij wilde “hun stem teruggeven” en laten zien welke rol zij hadden gespeeld. Er bleek een interessante overeenkomst te bestaan met de benadering door Bart Lambrecht (KU Leuven) van de Belgische auteur Warden Oom (“De paradox van de volksschrijver: Warden Oom (1861-1934)”) – ook al presenteerde hij die niet als “middlebrow schrijver”, maar als auteur van streekromans; en niet als criticus, maar wel als auteur van twee autobiografische geschriften waarin hij Warden Ooms zelfrepresentatie bestudeerde.

Zelf heb ik vooral sessies bijgewoond en bijdragen beluisterd waar het concept “cross-over” duidelijk aan de orde was in de betekenis van “oversteekplaats”, en mogelijkheid van “contact” tussen culturen: kwam en komt dit contact ook inderdaad altijd tot stand? De betrekkingen tussen Polen – of in ruimere zin: Midden- en Oost-Europa – en Nederland stonden als vanzelfsprekend centraal in deze Cross-Over. Zij waren als onderwerp genomen door Małgorzata Drwal, Jo Sterckx, Michał Wenderski, allen deel uitmakend van de Vakgroep Nederlandse en Zuid-Afrikaanse Studies” (ofwel: Zakład Studiów Niderlandzkich i Południowoafrykańskich) in Poznań. De “cross-overs” die zij behandelden betroffen diverse tekst-typen.

Jo Sterckx had gekozen, in “Het beeld van Midden- en Oost-Europa in Nederlandse literaire non-fictie (2000-10)” voor een aantal relatief recente, en in Nederland zelf verschillend gereciperde publicaties, zoals Geert Maks *In Europa* (2004), Hans Boland, *Mijn Russische ziel* (2005), Dolf de Vries, *Oekraïne en Georgië* (2012). Het bleek dat men zich, als Pool of Midden- en Oost-Europeaan, nogal kon storen aan de relatieve ondervertegenwoordiging (bij Mak) van de eigen regio, en aan de oververtegenwoordiging van stereotiepe beelden (“de dronken Rus”, de voorstelling dat Poolse dorpen “nauwelijks veranderd zouden zijn sinds 1880”), mogelijk speciaal opgevoerd om de verkoopcijfers gunstig te beïnvloeden.

Stereotypen waren ook aan de orde in Małgorzata Drwals bijdrage “Het beeld van een Poolse stad door de ogen van de ander of het beeld van de ander door de confrontatie met een Poolse stad? – op basis van gekozen verhalen uit de reeks *Citybooks*”. Dit was dus een voorbeeld van onderzoek naar de receptie van een vertaling (Brems: fase 4), en wel van het bijzondere geval van de receptie door

niet-primair geïntendeerde lezers, die zich wél bij de inhoud betrokken zullen voelen. Het eerst geïntendeerde, Nederlandse publiek heeft veelal een specifiek en omstreden beeld van Polen, gebaseerd op eigen en andermans ervaringen met arbeidsmigranten – niet gedeeld door de Polen zelf. De Poolse stad in kwestie was Lublin. Dat werd o.a. door de Nederlander Arnon Grunberg (“Aangifte”) en door de Belg (van Pools-Italiaanse afkomst) Mauro Pawlowski (“Na zdrowie, brave Belg!”) gebruikt als kader van een verhaal. Naast de originele Nederlandse tekst publiceerde *Citybooks* ook een vertaling naar (o.a.) het Pools, waardoor de inwoners van Lublin en andere Poolse lezers zicht kregen op het beeld dat Grunberg en Pawlowski van hen presenteerden. Grunberg leek de meeste problemen op te leveren: duidelijk is dat zijn verhaal waarin hij een Poolse “gewone vrouw” als verteller laat optreden tot irritatie kon leiden, mede door het gebruik van de eerder genoemde stereotypen. Het leek alsof Poolse lezers maar nauwelijks konden meekrijgen dat Grunberg wellicht een spel met de lezer aan het spelen was. De kwaliteit van de vertaling zelf (fase 2) werd overigens niet besproken.

Van belang was in dit verband de bijdrage van Muriel Waterlot (Lublin), die inging op de activiteiten van de Europese Raad en Unesco, om de verbetering van de contacten op het puur *talige* niveau te bevorderen: “De rol van vertaling en literatuur bij het bevorderen van de interculturele competentie in het vreemdetalenonderwijs. Intercultureel, transcultureel, multicultureel, crosscultureel ...”.

Interessant voor literatuurwetenschappers was de minder tekstgebonden “cross-over” die Michał Wenderski besprak. In zijn “Historische avant-garde als een transnationaal project. Poging tot reconstructie van de internationale samen- en wisselwerking tussen de literaire en artistieke groeperingen van de jaren 1920 en 1930 in Polen en de Lage Landen”, behandelde hij de zeer zichtbare en kennelijk gelijkwaardige uitwisseling en samenwerking die er tussen *kunstenaars* uit beide landen had plaatsgevonden, zij het dat die zich afspeelden binnen het grotere geheel van Europese stromingen waarbij kunstenaars uit allerlei landen betrokken waren, en waarbij regelmatig ook het Frans als *lingua franca* werd gebruikt. Het materiaal dat hij toonde was zeer overtuigend. Daaruit bleek ook dat literatoren hier volop meededen – bijvoorbeeld in de “letterklankbeelden” die in avant-gardetijdschriften werden afgedrukt. Mogelijk levert dit alles ook een kader op waarbinnen specifiek literaire uitwisselingen in het interbellum zouden kunnen worden bestudeerd.

De laatste sessie van het congres was geheel gewijd aan een aantal aspecten van het Zuid-Afrikaanse literaire veld: Breyten Breytenbach als gelezen door H.C. ten Berge (Yves T’Sjoen, Gent), de rol van de censuur in de 20^e eeuw (Ted Laros, Nijmegen) en de dichteres Olga Kirsch. Egonne Roth (Ramat Gan, Tel Aviv), die een biografie van haar voorbereidt, presenteerde haar in “Olga Kirsch as Cross-over poet between Afrikaans and Jewish literature and world views”. In haar betoog gaf zij aandacht aan het scala van dimensies die de term “Cross-over” kan hebben, door te beschrijven hoe Kirsch zich bevond tussen de Zuid-Afrikaanse calvinistengemeenschap enerzijds en de Joodse immigranten anderzijds – terwijl ze in haar gedichten bruggen probeerde te slaan tussen deze culturen. Hier kwam ook nog een andere dimensie van cross-over naar voren door het af en toe omschakelen van de spreekster van het Engels naar het Afrikaans en terug.

Een aantal andere bijdragen blijft hier (ten onrechte) onvermeld, maar hopelijk is het programma, mét de samenvattingen van de bijdragen, voorlopig nog beschikbaar op de website van de Vakgroep. Het is de moeite waard – met name ook voor Nederlandse collega’s – om kennis te nemen van de activiteiten. De aanwezigheid van het Nederlands in Poolse universiteiten heeft, zo bleek (misschien ten overvloede) in de wandelgangen, alles te maken met de intensivering van de economische betrekkingen, en de toename van het aantal in Nederland levende Polen. Of het nu gaat om de Poolse beiaardier van de Utrechtse Domtoren, Malgosia Fiebig, of om Poolse verpleegsters die vanuit Nederland worden geworven om in ziekenhuizen te komen werken: zij worden voorbereid op het afleggen van inburgeringsexamens, en dat begint in Polen – o.a. dankzij de expertise van afgestudeerden van deze vakgroepen Nederlands.

Yves T’Sjoen

Sinds de oprichting van *Cross-Over* en de organisatie van wetenschappelijke bijeenkomsten in Amsterdam (2007), Leuven (2009), Leiden (2011) en Gent (2013) is het congres van de internationale letterkundige neerlandistiek voor het eerst georganiseerd aan een universiteit gelegen buiten het Nederlandse taalgebied. De Adam Mickiewicz Universiteit in Poznań, met een volwaardige bachelor- en masteropleiding Nederlands, is op mijn vraag bereid gevonden de fakkel van Gent over te nemen. Met de financiële steun van de Nederlandse Taalunie en Comenius, de Vereniging voor Neerlandistiek in Midden-Europa, de Nederlandse ambassade en Vlaamse diplomatieke vertegenwoordiging in Polen en eigen middelen van het Departement Nederlandse en Zuid-Afrikaanse Studies, kwamen onderzoekers op het gebied van de Nederlandse (en Afrikaanstalige) literatuur bijeen. Het neerlandistieksymposium voer op 27 en 28 februari 2015 onder de vlag ‘Regionaal, (trans)nationaal, continentaal, globaal’. Conform het uitgangspunt van *Cross-Over*, meer bepaald de discussie over definities, concepten en werkmethodeken die voor het internationale en interdisciplinaire neerlandistiekonderzoek worden ingezet, wisselden deelnemers van gedachten over nieuw wetenschappelijk onderzoek dat in vijf thematische lijnen was ingedeeld: “receptie, vertalingen”, “identiteit, hybriditeit, de Ander”, “beeldvorming”, “streek, gender, natievorming en internationale verbanden” en “nationaliteit, internationaliteit, transnationaliteit”. In de context van *Cross-Over* organiseerde CODL, het internationale project over het circuleren van de Nederlandse literatuur, een sessie over vertalingen en een hertaling van *Max Havelaar*.

Doctorandi, postdoctorale onderzoekers en senior onderzoekers presenteerden hun onderzoeksbevindingen op basis van pre-papers. In de lijn van de werkwijze die ook in het verleden is aangewend voor *Cross-Over* legden deelnemers vooraf een document neer waarin voorlopige onderzoeksresultaten werden gepresenteerd. Na een kort resumé van de probleemstelling, commentaren bij de theoretische fundering en de methodologische uitgangspunten ging het deelnemersveld al dan niet in parallelsessies in discussie. Gezien de gevoerde selectieprocedure en de keuze voor specifiek onderzoek dat overwegend gericht is op brede

concepten als identiteit, hybriditeit, middlebrowliteratuur en transculturaliteit, hebben revelerende gesprekken plaatsgevonden.

Cross-Over trachtte ter gelegenheid van de eerste samenkomst aan de Universiteit van Amsterdam een transhistorische opzet te realiseren. De retrospectieve bijdrage in de *Nieuwsbrief* (UvA) van oktober 2007 spreekt over een “congres [dat] een brug [wil] slaan tussen verschillende subdisciplines van de letterkundige neerlandistiek: de mediëvistiek, de renaissance-studies en de moderne letterkunde”. Van dat uitgangspunt zijn we inmiddels afgeweken. De historische letterkunde komt nauwelijks aan bod, in Poznań al helemaal niet. De vraag is of die ontwikkeling te betreuren valt. Het is niet aan mij om op de vaststelling verder in te gaan. Anderen hebben al eerder bespiegelingen gewijd aan de verschuiving in de onderzoeksfocus, zonder per se een toekomstvisie te willen formuleren. Jürgen Pieters stelde bijvoorbeeld in ‘Weg met de neerlandistiek?’, gepubliceerd in *Neder-L*: “De vlag van de neerlandistiek dekt een lading die steeds heterogener wordt. Of dat een probleem is – moet er een nieuwe vlag worden gezocht, of kan de lading maar beter verdeeld worden in verschillende nieuwe disciplinaire entiteiten die vervolgens onder eigen vlag kunnen gaan varen? – is de vraag die mijn bijdrage aan de orde stelt, zonder ze evenwel te beantwoorden”.

(<http://nederl.blogspot.be/2012/06/jurgen-pieters-weg-met-de.html>). Op het belang en de relevantie van de dialoog tussen moderne en historische letterkundigen zal ik hier niet ingaan. Misschien waren dit in 2012, met de Poznanse ervaring in gedachten, in diezelfde blog wel profetische woorden: “Ook de letterkundige neerlandistiek kent een groeiende mate van specialisering, die haar vertegenwoordigers in de toekomst wel eens zou kunnen gaan verdelen in plaats van verenigen. Naast en soms ook wel tegenover elkaar staan sinds enige tijd specialisten van de moderne Nederlandse letterkunde en van de historische Nederlandse letterkunde. Veel hebben die niet altijd met elkaar gemeen”.

Naar aanleiding van Poznań 2015 gaat mijn belangstelling veeleer uit naar de transnationale aard van het (modern) letterkundig neerlandistisch onderzoek. Met mijn Gentse collega ben ik het eens, indien de uitspraak de theoretische en methodologische uitgangspunten betreft, dat we beter over letterkundigen kunnen spreken voor wie transculturaliteit niet minder dan een uitgangspunt is. In de conclusie van hun bijdrage voor *Internationale neerlandistiek*, ‘Transnationaal, maar toch neerlandistiek?’ (Jubileumnummer 2010), merkten Dirk de Geest en Pieter Verstraeten op dat “een bredere, expliciet transnationale opstelling wel degelijk essentieel is om het beperkte en vertekenende perspectief van een ‘nationaal’ georiënteerde neerlandistiek bij te stellen”. Daaraan voegden zij een kanttekening toe: “Tegelijk [...] vormt deze bijdrage een uitdrukkelijk pleidooi om het specifiek neerlandistische perspectief niet zomaar te verlaten voor een modieus internationalisme”. In het verlengde van deze beschouwing en na afloop van de eerste geografische cross-over van het gelijknamige congres kan ik samen met collega en co-organisator Jerzy Koch stellen dat de internationale neerlandistiek in strikte zin niet bestaat of hoogstens als pleonasme kan gelden. Voor de duidelijkheid: de

neerlandistiek binnen en buiten het taalgebied, doorgaans geringschattend of oppositioneel aangeduid als de intra- en de extramurale neerlandistiek, vertoont een wisselende dynamiek. Het is evident dat een disparate benadering van het onderzoeksobject, in casu de (moderne) Nederlandse literatuur, bestaat tussen moedertaalsprekers en non-native speakers. Tegelijk is de blik van de ander hoe dan ook verrijkend, zelfs complementair ten opzichte van de blik binnen het taalgebied zelf. De vraag is overigens wie precies de ander is en of hij/zij wel zo anders is. En ten opzichte van wie dan wel. Wie is de échte neerlandica en neerlandicus? Het is een open deur te beweren dat van origine niet-Nederlandstalige neerlandici met hun verschillend perspectief, met kennis van andere literaturen en ingebed in uiteenlopende culturen, vertrouwd met een voor Nederlanders en Vlamingen minder bekende academische cultuur en met uiteenlopende onderzoekstradities binnen de geesteswetenschappen, een dimensie toevoegen aan de binnengaats studie van de Nederlandse literatuur. Onderzoekers van de Nederlandse letteren buiten de Lage Landen categoriseren als vertegenwoordigers van de internationale neerlandistiek is de facto het creëren van een op taal en nationaliteit gefundeerde scheidslijn die niet wenselijk en al helemaal niet productief is.

Cross-Over in Poznań heeft nog maar eens die visie kracht bijgezet. Promotie- en postdocstudenten van Groningen, Leuven, Nijmegen, Oldenburg, Olomouc, Poznań, Wrocław, Lublin, Keulen en andere universiteitssteden waar neerlandistisch onderzoek wordt uitgevoerd gingen met elkaar in debat en legden theoretische en methodologische bevindingen voor naar aanleiding van particuliere casussen. Uiteindelijk leiden dergelijke uitwisselingen van visies en methodische keuzes tot beter onderbouwde studies. De internationale context verruimt de blik. Onderzoekers komen op dergelijke fora in contact met anderstalige literaturen, minder bekende tekstencorpora, onderzoekstradities en casussen die het eigen onderzoek mogelijk vooruit helpen.

Neerlandici worden in de hedendaagse academische context voortdurend uitgedaagd om gezamenlijk na te denken over de toekomst van het vakgebied. Overlegplatforms zoals *Cross-Over* hebben een informerende en sociale (netwerkbevorderende) functie. Daarnaast zijn ze vooral voedingsbodems voor het neerlandistische onderzoek in een Europees en zelfs mondiaal verband. Indien we binnen de neerlandistiek verder willen met numeriek georganiseerde congressen zoals *Cross-Over* en *Achter de verhalen* moet de formule een nieuw elan krijgen. De inertie die wel eens optreedt tijdens deze tweejaarlijkse congressen kan mogelijk worden verholpen door meer nadrukkelijk en dus ook in ruimtelijk opzicht de internationale kaart te trekken. De studie van de Nederlandse literatuur is een transcultureel gegeven dat sinds Poznań 2015 ook een institutionele vertaling kreeg. Niet alleen Nederlandse en Vlaamse academische instituties spelen daarin een rol. Buitenlandse universiteiten blijken meer dan ooit bereid de loodzware organisatie van een dergelijk symposium te dragen, accenten ofwel autonoom ofwel in overleg met een wetenschappelijk comité te bepalen en een nieuwe impuls aan het

onderzoek en het overleg te geven. Na de Adam Mickiewicz Universiteit kunnen tal van instellingen buiten het Nederlandse taalgebied die fakkel overnemen, alternerend met een Nederlandse en Vlaamse universiteit, en bijdragen tot een verruiming van de perspectieven voor het onderzoeksveld. Poznań is daar in het vroege voorjaar op een schitterende manier in geslaagd en heeft mogelijk een revitaliserende stepping stone gelegd.